

HENNE I PAKISTAN

En bønn for Arfan

På et lite fjellplatå står Khatoon Bibi ved sin fem år gamle søhns grav. Som et av svært få medier besøker HENNE jordskjelvets senter i Nord-Pakistan – etter at blitslampene er slukket.

Tekst: Kristin Granhaug Foto: Siv Ola-Nora

Over 40 000 grunne ble rammet av jordskjelvet i Pakistan. Et diktat, Khatoon Bibi viser av dem. Det øydelagte barnehjem og minnesmerket Muhammad overlevde, mens sønnen Arfan ble drept under jordøksen. To måneder etter jordøkselen møter HENNE Khatoon og Muhammad ved Arfanens grav.

HENNE I PAKISTAN

26-årige Khatoon Bibi sitterer på jordhaugen.

Der ligger Arfan. Vakre lille Arfan. Hun setter seg ned. Stryker kjærlig over graven med hånden og ber muslimenes bora over de døde:
– All høyprisning tilkommest Allah, Herren over alle verdener. Den mest barmhjertige, alltid naderike, dommedagens hersker. Deg alene vi tilber, hon deg vi søker hjelp.

Tårene triller. Hun gjemmer ansiktet i henderne.

– Arfan, Arfan. Hvordan skal jeg kunne leve uten deg, mitt barn?

I nogen hennes ligger et nytt barn, som skal fodes om en måned. Et styrke unna sitt hennes eldste sonn, åtte år gamle Muhammad Khan og ser på moren sin. Men han tenker bare på Arfan.

I tre dager gravde de for å finne ham. Så fikk han endelig i armene. Han var så edelagt. Ansiktet og hodet – knust. Han var livløs. Død.

En liten stand fikk han holde ham. Så tok svigerfarne barnet og la det i jorden. Nå er Arfan i himmelen.

Gud ga henni sonnen, men tok ham tilbake. Det gjorde Gud godt han elsker Arfan mer enn han gjer. Hun kan ikke være sint på God.

Landsbyen Jagas ligger på 2000 meters høyde, i distriktet Balakot – midt i jordskjelvets sentre. 8. oktober var Khatoon oppattet med å vase klar utenfor huset hun bodde i sammen med mannen Muhammad Jel og sine to sonner. I huset ved siden av holdt Khatoons svigermor foreldre til.

Denne morgenen var Khatoons mama og svigermor gått tidlig ut for å sette gjeterne i fjell. Khatoons sunn Muhammad var på skolen, og Arfan lå inne i huset og sov.

Svigermoen var i fred med å vekke Arfan. Da hevet plutselig jorden seg og brolte som en vell og rasende storm.

Khatoon forstod ikke hva som var i ferd med å skje. Holdt kloken på å eksplodere? Hun falt og slo seg bevisstløs.

Mannen ristet henne, hun våknet. Luften var så full av støv at det var umulig å se framfor seg. Hennes første tanke var: Arfan. Huset var rammet sammen. Hun skrek: «Arfan! Arfan!» og styrket mot ruinene. En snerte skar gjennom ringen, han stoppet et øyeblikk. Mannen hennes holdt henne tilbake, han sa: «Bort herfra! Det er farlig! Jeg skal finne Arfan!» Men hun ville ikke høre, løp mot det sammen-

Journalist Kristine Granhaug og fotograf Siw-Elin Haug bodde i felt i en isolert landsby i fjellet.

På tross av medbrakt suvpose og ultat var det ikaldt. Tankene gikk til dem som forsøkte å sove i nabostellene med bare bormulssjål og fleeceplagg over seg. Mange tror at vintren vil ta livet av flere enn det jordskjelvet gjorde.

raste huset. Mensene trakk henne unna. Han gikk. Trygget dem igjen og igjen: «Hjelp meg å finne gutten mit!»

Til slutt fant de svigermor og Arfan.

Jagan ble fullstendig knust etter jordskjelvet

8. oktober i fjor. Bare den nyoppussede moskeen ungikk å bli smadret. Den er til gjengjeld blitt løftet opp og står og tippet.

Før jordskjelvet hadde Jagan 2499 innbyggere. 238 av dem er nå døde. Mange var barn. Fire var Muhammad/femmor og kusiner. Totalt døde 30 dule-barn. De hadde klasserommet sitt i moskén.

Fortsatt henger klokken på veggen. Den stoppet på 8.50. Barnas regneark med lærernes rettelser og poengsiffer ligger blant knust betongmasse. Det ligger også noen bøker med «ABC» skrevet på forsiden. På grunn av dårlig vær ble de døde barna først gravd ut etter 15 dager.

I en liten skolebygning ved siden av moskén holdt Muhammad og de andre barna til. Han satte og skrev urdu da læreren ropte at det var jordskjelv, og at de skulle komme seg ut. To av Muhammads klassekamerater døde.

Selv ble han lettere såret. I dag har han ingen fysiske skader. Men i likhet med mange andre har han psykiske problemer. Han leker ikke, men sitter ved lillebrorens grav flere timer om dagen.

Khatoon går oppover den smale stein langs fjellsiden. Magen er stor og tung, hun må ofte stoppe for å hvile. Da ser hun over på fjellet på den andre siden av dalen. Der det før var små hus, er det nå små hvite flakker – telte.

Muhammad har mørke, triste øyne. Han går bak moren. Folger skrittene hennes med blikket, som om han vil være klar til å ta imot hennes hvilv når hun faller.

Langt ned i dalen snor elven Nilen seg som en slange. I en av flyktningleirene, som er sat opp etter jordskjelvet, leker en liten gutt med et hul- og en pinse. Han løper barbeint og skyver hullet foran seg.

Når han ser opp på fjellene han kommer fra, forvandres han igjen over at de har endret utsynet. Det skyldes de enorme jordrasene som fulgte jordskjelvet. Men i de områdene hvor rasene ikke har tatt med seg alt vegetasjon, har pinjetrær, eik, kastanjetrær, indisk selertrær og bjerk fremdeles høstfargene på. Og lengre opp på fjellet står granitt, furu og eiter. Snart legger sneen seg som et hvitt teppe over hestelandskapet.

Etter jordskjelvet flyktet mange ned fra fjellene, slik som gutten med bjelset. Der var det hjulp å få, i form av felt og mat. Men Khatoon Bibi og familiene hennes vil ikke forlate hjemstedet – på tross av farens isolasjon når snøen kommer. De tenker at det er der de hører hjemme. Dessuten er de redd for å miste jorden hvis de forlater den. De vil heller ikke reise fra Arfan-s grav. Og det sies at man ikke får stette fra myndighetene til gjenoppbygging hvis man ikke oppholder seg kontinuerlig på eiendommen.

Efter jordskjelvet kom militære styrker i helikopter til Jagas. De delte ut felt og tepper. Mel, ris, sukker og te. Nå er det midt i desember. Først har de ikke fått hus. Det haster. En hjelpeorganisasjon er kommet til den avsidesliggende landsbyen, flyktninghjelpen. ▶

«Da hevet plutselig jorden seg og brølte som en vill og rasende storm.»

Khatoon Bibi

Turstevns av mennesker døde etter jordskjelvet. Skolen er også blitt ødelagt. Khatoon Bibis svigermor Muhammad. – Han sier ikke lengre. Vi trenger både hus og skole.

2,5 millioner mennesker er hjemløse etter jordskjelvet. Skolen er også blitt ødelagt. Khatoon Bibis svigermor Muhammad. – Han sier ikke lengre. Vi trenger både hus og skole.

HENNE I PAKISTAN

1. Khalsoon Bibi henter vann 10 ganger om dagen.

2. En del av jordfolket har trukket ned til dalen, der de forsøker å leve som normalt. Svært mange har valgt å bli igjen ved sine sammenbruste hus. Flere bos i tell i ruinene, i frykt for å miste eiendommen de bor på.

3. Moskeen var den eneste bygningen som ikke ble fullständig knust i Jagan.

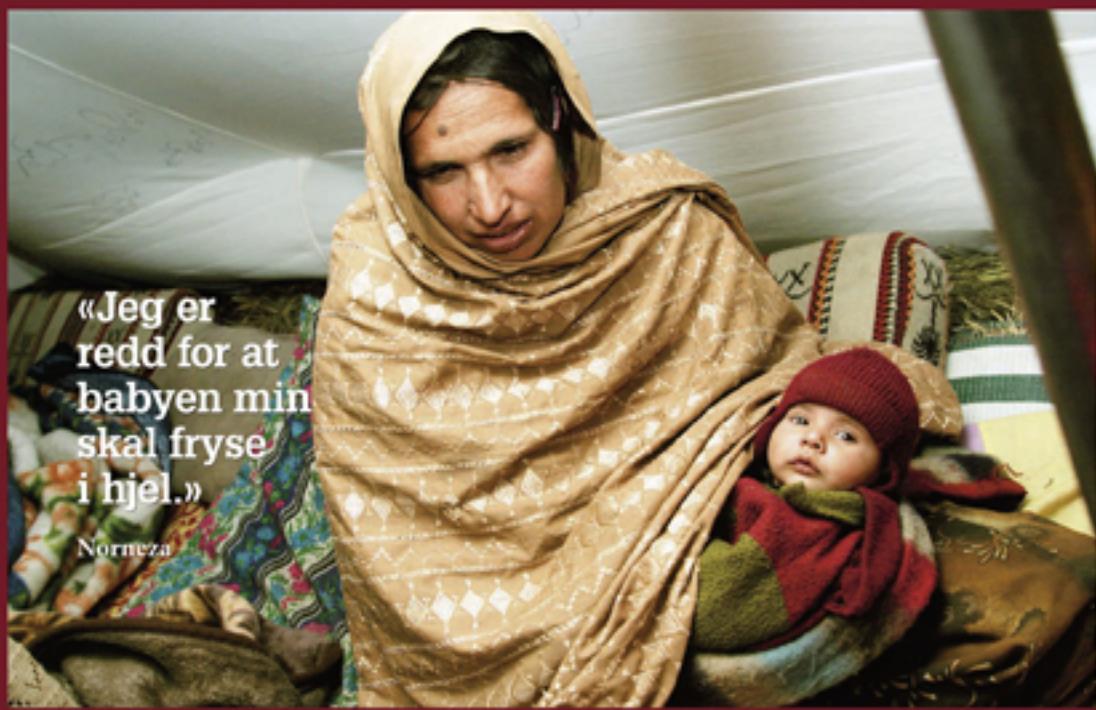
4. Klasserommet lå i moskeen. Klokkene stoppet på ti på ni da jordskjelvet kom. 30 skolebarn mellom fire og åtte år døde.

5. Abdulla (17) og Parvin (8) visker tøy langs veien til Jagan. – Vi var fire familier som bodde sammen. Åtte mennesker er døde, to var barn. Vi gravede i ruinene. Men fortsatt har vi ikke funnet enkelt og tanke. Vi er redd for at det skal komme flere jordskjäl.

6. Denne gutten har fått hjelpe på sykehuset i Abbottabad. Det opprinnelige norske fellesklinikken ble satt opp av NORHOSP, og ble åpnet 26. oktober. I dag blir det drevet av internasjonale hjelpearbeidere.

HENNE I PAKISTAN

«Jeg er redd for at babyen min skal fryse i hjel.»

Norneza

En gammel mann har vært nede i dalen og hentet mikat. Det ikke tilstrekkelige som deles over alle.

Fazil Jan i Jagat gråter over sin døde datter Jaweria. Hun var bare en år gammel.

Hjelpearbeiderne skal blant annet dele ut blikktak. Befolkingen rydder, hakker og graver i landsbyen. Materialer som kan brukes om igjen, ligger stilig stablet.

Veiene til Jagat ble ødelagt under jordskjelvet. Når unen kommer, blir landsbyen isolert. Det blir vanskelig – hvis ikke umulig – å frakte nedhjelp dit.

Du kan bare komme fram med helikopter. Problemet er at det verken er nok helikoptre eller piloter. Selskapene som eier helikoptrene, tar skyhøye priser for utleie. Og det er ikke samlet inn nok penger til at FN kan leie de helikoptrene det er behov for.

3,3 millioner mennesker er blitt hjemløse etter jordskjelvet. Khatoons svigerfar, Galam Jan, sier: – Det kommer etterkjelv to-tre ganger hver dag. Vi er alle veldig redd. Vi får ikke sove. Ingen sover i Jagat. Husene er knust til pånned ved. Nettene er løsnde kalle. Vi trenger hus. Og skole. Barna er i sjokk. Det vil hjelpe dem å gå på skolen.

Livet varhardt før. Nå er situasjonen mye verre. Tidligere kunne vi selge dyrene våre, men nå er de døde. Vi mistet fem kyr og har to igjen. 30 av geitene våre er døde, vi har ti igjen. Og markene der vi dyrket hvete, ligger brakk.

Khatoon skal hente vann. Det tar 15 minutter å gå tilbekken. Hun fyller blikkanser, setter den på hodet og går hjem igjen. Det gir han to ganger om dagen. Utensfor teljet varmer han tevann over et lite bål. Han stirrer ned i kokekaret. Ballyen spørker i magen, mens han gleder seg like.

Han har fått vite at alt står bra til med barnet, for han har vært til undersøksle hos en klinisk lege i Balakot to ganger. Det tar tre og en halv time å gå dit.

Over 40 000 gravide kvinner ble rammet av skjelvet. Mange er hårdt skadd. Flere spontanaborterte som diskete følge av satarkatastrofen.

Tusener gravide har behov for hjelp. FN anslår at omrent 1 200 krisianer vil få store komplikasjoner, og cirka 400 av disse vil trenge kirurgisk bistand.

I Pakistan er det både private og offentlige sykehus. Mange av de lokale sykehusene fikk

store skader, noe som gjort at de fra før pressede lokale sykehusene ikke kan tilby bedre hjelpe. Behandling ved offentlige sykehus er gratis, men pasientene må selv ha med seg medisiner og utstyr til behandlingen. Det koster penger – penger Khatoon ikke har.

Derfor færder hun, som alle andre kvinner i landsbyen, barna sine hjemme. Forste gang fikk hun hjelpe av en bestemor. Ved den andre fødselen, hjalp svigermoren til. Nå er både hun og bestemoren borte. Khatoon er engstelig – Jeg er redd for at noe galt skal skje under fødselen, og ber til Gud om at alt må gå bra.

Grawene blir bare flere og flere i Pakistan. Fortsett sittet det mennesker uten tilgang til hjelpe høyt opp i fjellene.

Norges bidrag

Efter tsunami-katastrofen julen 2004 bevilget Stortinget 1,1 milliarder kroner.

Den statlige pengestøtten etter jordskjelvet i Pakistan og Kashmir er utsiktlig lavere: totalt 500 millioner kroner.

– Kommer Norge til å gi ytterligere bidrag til jordskjelvelvene, utviklingsminister Erik Solheim?

– Det skal ikke utelukkes at vi bidrar mer, men det er i så fall noe vi må ta tilsett på basert på en samlet vurdering av midlene vi har til rådighet og befolkningen i Pakistan, sammenlignet med de humanitære behovene andre steder. Det som umsettet er viktig, er å mobilisere andre givere. Det samarbeider vi med FN om.

Norge er en av de største givrene etter jordskjelvkatastrofen i Pakistan, og suverent størst i bidrag per innbygger. Forhåpentligvis har vi med vikt bidrag sett et eksempel som andre land vil følge.

Om dagen skinner sola. Men om ettermiddagen blir det helt mørkt. Landskapet blir dekket av rinn. Folk kan fryse i hjel. Det har skjedd flere steder.

Den iskalde fjellvinden skjærer gjennom teltduk, trapper, bomullsdeler og inn i selve beinmargen. Folk prøver å varme hverandre. Trøste hverandre. Khatoon sier: – Arfan var altid hos meg. Når jeg lukker øynene, ser jeg barn for meg. Jeg får ikke sove. Jeg har ikke sovet et natt siden jeg mistet barn. Jeg er redd for å være alene. Noen ganger opplever jeg alt om igjen. Jeg gråter hele tiden. Mannen min holder rundt meg. Vi gelter sammen.

Khatoon har tre søstre. Den ene giftet seg og slo seg ned i byen Abbottabad. Den andre, 32 år gamle Norneza, bor i et telt i Jagat. Mannen hennes arbeider med vedhogst i Saudi-Arabia. Det har han gjort i 20 år. Han kommer hjem på besøk én gang i året. Han var ikke i Pakistan under jordskjelvet.

De hadde til sammen seks døtre og en sonn på 16. Men sonnen ble drept under jordskjelvet. Han li og sov og fikk hasset over seg.

Norneza var i niende måned da skjelvet rammet dem. To dager senere fødte hun sin yngste datter, Somaaria. Nå sitter han i teltet og amnes babyen. Han snakker om jordskjelvet.

– Jeg holdt på å vaske galvet. Jorden skab, og vi trodde vår siste stund var kommet. Jeg løp og hentet fireløringen og kom meg ut. Spakringen og tilringen var allerede ute av huset. Fjorten- og femtealringen var på maskinen og hasted hvete. Bare sonnen min var igjen hjemme.

D

HENNE i PAKISTAN

Folk i Japen varmer seg rundt bållet. Snart skal de gjennom en natt med blant jordskjelvofrene som har fått hjelpe, er mange blitt tildelt lett som ikke gir ly mot det brutale været, og som rømmer sammen under sekkene av snedrevet.

Sonne ligger gravlagt noen meter bortenfor Nornenas telt.

– Min eneste son! Han skulle snart gifte seg, gråter hun.

Nornezas svigerforeldre, landsbylederen, er også datter. Nornezas svigerinnen sjeldige datter, og to åre før var bare barn som ble drept på skolen, ligger også gravlagt her.

Over gravene har de spent opp en telduk. Og rundt har de lagt kvister med lange tornar som skal holde rovdyr unna.

– De gråter hele tiden, sier Norneza om to av sine døtre. De ble så traumatisert etter jordskjelvet at de har måttet flytte til en slektsnæring i en annen by.

Nå deler Norneza telt med sine tre gjenværende barn – inklusive Somaria.

Da Norneza skulle føde, gikk vannet mens hun var inne i tebet. Trappene ble våte. Hun gikk til svigerinnenes telt. Svigerinnen hadde varm, ga henne varm melk å drikke og tok imot barnet. Lille Somaria ble født uten komplikasjoner.

Det brunoyde spedbarnet ligger i morens armer. Somaria har på seg en burgunderdrød lue, en buesslagnosser og et fleecestøype. Hun har ingen blirje eller bukse på.

– Mannen min har lovet å sende penger til klær. Vi mistet alt vi eide, også alle babyklærne. Plaggene Somaria har på seg nå, fikk jeg av tanten min. Hun ga meg to gensere, to luer, to kjørtler. Og så fikk jeg en bukse, men den henger til terk. Sånn kommer om noen få dager. Jeg ber til Gud om et hus til meg og barna. Det er veldig kaldt om natten. Jeg er redd for at babyen skal fryse i hjel.

Når unoen kommer og det blir varselig å treke toy, planlegger Norneza å rive opp et av flerepleidene og bruke det som bleket. De som

ikke fryster i hjel i vinter, kan få lungebetennelse. Eller sykdommer som er relatert til dårlig sanitetsforhold. Utbrudd av kolera foreventes.

På den blå himmelen svever gribhøne.

Det sies at jorden åpnet seg enkelte steder under skjelvet og slukte hele landsbyer.

Noen mennesker er ennå ikke funnet. De ligger fortsatt under jordras eller ruiner.

Ingen kan si sikkert hvor mange det var som ble rammet av skjelvet. Tallene varierer. Ifølge FN døde minst 86 000 i Pakistan og Kashmir, 70 000 ble alvorlig skadet, 59 000 folk mindre skader.

Gravene er mange i fjellet. Stein eller store jordhauger, alt etter som de døde er barn eller voksne. De onkommne liggen alene eller i kolonier. De liggør langs stiene eller i landsbyene. Enkelte graver er pyntet med plastblomster. Noen er pyntet med glittrermeser, av den typen nordmennene bruker på juletrær.

Kommer landsbyboerne i laget til å overleve sinlivene?

*Om du ikke er regn, min elskede
var tre
mettet av fruktbarhet ...
var tre*

*og om du ikke er tre, min elskede,
var sten
mettet av fuktighet ...
var sten*

*om du ikke er sten, min elskede,
var sandne,
i den elskedes drøm ...
var sandne*

(Anonymt laisne til sin son
ved hans begravelse)

Hvorfor jordskjelv?

Jordskjelvet i Pakistan og Kashmir 8. oktober i fjor målte 7,6 på Richters skala. Episenteret lå i Pakistan. Da HENNEs reporter var i samme område 13. desember, opplevde de et jordskjelv som målte 6,7. Da lå episenteret i Hindu Kush-fjellene i Afghanistan, 400 kilometer nord for Islamabad og 230 kilometer under jordoverflaten.

Etter 8. oktober har det flere ganger i dagnært vært ettenskjelv i samme område. De kommer som en slags justering. I Pakistan ryktes det at det snart kommer nye og mindst like store skjelv.

Men professor Hilmur Bungum ved NORSA, jordskjelkobservatoriet på Kjeller, tror det vil ta lang tid før slike skjer igjen. – Det er ingen grunn til å være redd. På den annen side er dette et område der man må regne med fortsatt aktivitet.

Dett blir jordskjelv når to kontinenter støter sammen. ProsesSEN er langsom og pågår over millioner av år.

– Kan man varse jordskjelv?

– Nei, men man kan forebygge skadene. Man må bygge slik at det ikke blir store ødeleggelser.

I Norge har vi jordskjelv på nivått 3 på Richters skala. De er så små at folk ikke merker dem, og de registreres som oftest bare på instrumenter. Det sterkest jordskjelvet som noensinne er registrert, nemmet Chile i 1960 og målte 9,5 på Richters skala.